

маршрут рекомендується для використання у шкільній краєзнавчій роботі.

- 1.Дмитрук О.Ю. *Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу* Навчальний посібник. - К.: Альтерпрес, 2004. - 192 с.;
- 2.Кекушев В.П., Сергеев В.П., Степаницкий В.Б. *Основы менеджмента экологического туризма Учебное пособие.* - М.: Издательство МНЭПУ, 2001. - 60 с.;
- 3.Льюис В., Тильден Ф. *Интерпретация для посетителей парков. Пер. с англ.* Иркутск: Изд-во Ирк. ун-та, 1996.
- 4.Методические рекомендации по оформлению экологических и научных троп на ООПТ г. Москвы. М.: изд. Департамента природопользования и охраны окружающей среды г. Москвы, 2004.
- 5.Храбовченко В.В. *Экологический туризм Учебно-методическое пособие.* - М.: Финансы и статистика, 2003. - 208 с. ;
- 6.Чижова В.П., Добров А.В., Захлебный А.Н. *Учебные тропы природы.* – М.: Агропромиздат, 1989. – 159 с.
- 7.*Ecotourism and introduction / David A. Fennell. ROUTLEDGE 1999. 315 p.*
- 8.*Ecotourism and Sustainable Development, 2nd edition* By Martha Honey Island Press : Washington, DC, 2008, 551 p;
- 9.*Natural area tourism : ecology, impacts, and management / David Newsome, Susan A. Moore, and Ross K. Dowling.*

УДК 910.2+796.5 (477)

Дмитрук О.Ю., Козуб А.Є.

НАВЧАЛЬНА ЕКОЛОГО-САКРАЛЬНА СТЕЖКА «ПІЗНАЮЧИ СВІТ, ТИ ПІЗНАЄШ СЕБЕ»

У статті досліджено зміст оздоровчої та рекреаційної діяльності в межах Голосіївського лісу. Запропоновано проект навчальної еколого-сакральної стежки “Пізнаючи світ, ти пізнаєш себе”.

In the article the content of heath-related and recreation activity in the Holosyivo forest were analysed. The project of the ecological-sacred tour «Cognizing the world, you cognize itself».

Постановка наукової проблеми. На сучасному етапі в умовах реформування системи освіти України, постає нагальне питання про виховання культурної, екологічно обізнаної, фізично та духовно розвиненої молоді. Необхідність сформувати в учнях повагу не тільки до природи, а й до історії та культури власного народу спонукала нас до розробки тематичної екологічної стежки релігієзнавчого спрямування. Інформація релігійної тематики подається в невимушеній формі і в жодному разі не має на меті принизити чи нав'язати ту чи іншу релігію. Подібні тематичні екологічні маршрути нині інтенсивно використовуються на території всієї України та за її межами. Найбільш активно виховна робота серед молоді проводиться у США, Франції та Німеччині. Територія стежки є унікальним поєднанням майже недоторканої природи та осередками розвитку християнства в Україні. Вона дає змогу ознайомитись з основами християнської релігії, насолоджуючись пейзажами заповідної території.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Екологічні стежки релігійного змісту є досить новим напрямом організації діяльності учнів серед природи, що є результатом пошуку нових форм організації навчально-виховного процесу. Розробкою теоретичних і практичних питань методики екологічної освіти займалися А.М. Захлебний, І.Т. Суравегіна, В.В. Вербицький, М.Ф. Бойко, В.Е. Борейко, Л.Г. Вельчева, В.А. Васін.

Виявлення невивчених сторін дослідження. На основі досліджених джерел можна зазначити, що даний вид навчальних екологічних стежин наразі не набув широкого поширення. Причиною цього є низка дискусійних аспектів поставленої проблеми. По-перше, виникає питання про доцільність створення тематичної екологічної стежки релігієзнавчого спрямування; по-друге, як подавати інформацію дітям з іншим віросповіданням; по-третє, з якого віку варто впроваджувати проект аби уникнути негативного впливу на формування культурної свідомості учня.

Таким чином, першочерговою дискусійною проблемою є доцільність впровадження навчальної еколого-релігієзнавчої стежки в освітній план учнівської молоді, що і визначило в подальшому мету і завдання нашої статті.

Мета статті. Метою даної статті є розгляд доцільності впровадження навчальної еколого-сакральної стежки як однієї із форм формування культурної особистості учнів.

Для досягнення поставленої мети ставляться наступні завдання: розглянути дидактичні можливості стежки, розкрити її роль у самопізнанні учнів, проаналізувати інформаційний матеріал та визначити мінімальний вік учасників проекту.

Виклад основного матеріалу. Наша стежка знаходиться в межах Голосіївського лісу, об'єднуючи між собою два духовні осередки Києва – Голосіївську та Китаївську пустині. Голосіївський ліс — лісовий масив переважно природного походження. Його збереженню сприяло те, що він належав Києво-Печерській лаврі і тому користувався певним «заповідним» статусом. Оскільки наша стежка носить досить серйозне інформаційне навантаження, доцільно використовувати її для дітей старших класів (15-17 років). Безперечно стежка буде цікавою та корисною в рамках самопізнання для людей будь-якого віку. Варто зазначити, що маршрут включає кілька переходів, які вимагають досить великої фізичної витривалості. Проте людині, яка дійсно прагне відчутти на собі цілющі властивості освяченої води, все ж таки варто подолати слабкості свого тіла та зануритись в прохолодну воду Голосіївської купелі.

Загальна довжина стежки 14 800 метрів, час проходження орієнтовно 6 годин. На маршруті знаходиться 10 основних точок, проте в разі необхідності можна зупинятися і між ними. Дістатись початку маршруту можна від станції метро Либідська маршрутним таксі №212. Їхати до зупинки «Корпус№2» або «Монастир». Недалеко від Голосіївської пустині знаходиться і Київський центральний автовокзал, який стане у нагоді

паломникам з сусідніх областей в рамках релігійного туризму. Звідси також варто їхати маршрутним таксі №212 до зазначеної зупинки.

Наш маршрут розпочинається біля 2-го корпусу Національного аграрного університету (*перша оглядова точка*). Напочатку доцільно розповісти про енергетичний, духовний потенціал Києва. Виявляється, що Київ має свій особливий образ, так званий лик. І дійсно, правобережна частина Києва має чіткі обриси обличчя. Звичайно, відноситися до цього можна дещо скептично, проте повністю ігнорувати не варто.

Після ввідної частини група вирушає на південний захід по вулиці Генерала Родимцева. Пройшовши до вказівного знаку «Монастир» слід повернути на вулицю Полковника Затевахіна. В цьому напрямку група рухається 1020 м і зупиняється на підході до Свято-Покровського чоловічого монастиря (*друга оглядова точка*).

Сучасний архітектурний ансамбль Голосіївського монастиря багато в чому повторює його ж ансамбль початку 20 ст. Будівлі обителі оточує кам'яна огорожа з двома вхідними брамами. Напроти основних воріт стоїть храм на честь ікони Божої Матері «Живоносне Джерело». По периметру розміщено келії, будинок настоятеля, крамнички, трапезну та господарські споруди. Трохи осторонь, перед головним входом, збудована каплиця Матушки Аліпії з її мощами. Вийшовши з головних воріт монастиря, обходимо його з південного боку і проходимо 990м ґрунтовою дорогою до Джерела Олексія Голосієвського (*третьа оглядова точка*).

Невеличке джерело цілющої води знаходиться в кількох кроках від озера Спортивне, яке входить до каскаду Голосіївських або Дідорівських озер. Вважається, що вода з цього джерела володіє даром зцілення зору, тому більшість прихожан не просто п'ють, а й активно вмиваються цією водою. Щоб дістатись наступної точки маршруту спочатку йдемо 300 м у північно-східному напрямку, потім повертаємо на південний схід і проходимо по загатній дамбі між оз. Спортивним та оз. Гнилим ще 210 м; обійшовши оз. Гниле з південної сторони, ми потрапляємо на *четверту оглядову точку* – купіль «Сльози Божої Матері».

Таку назву джерело отримало із-за солонуватого присмаку води. Взагалі, купіль – це невелика (3х4 метри) яма. Борти її оброблені деревом, з одного боку зроблено зручні сходи. А всередині – чудодійна вода, температура якої влітку не перевищує +8°C, а взимку не опускається нижче +4°C. Перехід до наступного пункту маршруту є найбільшим як за довжиною, так і за часом проходження. Саме на цьому переході знаходиться найважча ділянка маршруту – три затяжні підйоми по 100-150 метрів. Проте, зазвичай після омивання в купелі людина відчуває неймовірний приплив сил та енергії, тому цей перехід видається легким навіть людям похилого віку. Пройшовши 550м на південний схід, повертаємо на південний захід і ще 390м рухаємось у цьому напрямку. Тут розпочинається перший підйом (крутизна схилу 40°). Ми занурюємось у надзвичайно гарний дубово-грабовий ліс, який восени утворює пухку підстилку, тому при підйомі та на спуску необхідно бути обережним.

Через 150м на нас чекає другий підйом (крутизна схилу 35°). В цьому ж напрямку рухаємось стежкою приблизно 1200м. Здолавши третій підйом (крутизна схилу 45°), ми потрапляємо на вул. Ягідна.

Змінюємо рух в напрямку на південний-захід, потім стежка повертає на південний схід і разом з нею ми, простуючи 660м вздовж розорених полів та городів. Потім вона повертає на схід і веде нас вздовж узбіччя дубово-грабового лісу ще 700м. Наша стежка ледь помітно занурюється до лісу, незважаючи на те, що вона постійно звивається, загальний напрямок руху залишається незмінним – на південний-схід. Постійні відвідувачі купелі зазначають, що навіть вони іноді не можуть її відшукати, тому слід бути дуже уважними і не втратити ледь помітну стежку з поля зору. Та я все ж таки зазначу її координати: 50° 21' 47" N та 30° 31' 33" E.

Свята Купіль Спасо-Преображенської парафії (*п'ята оглядова точка*) була реконструйована 2004 року ігуменом Мойсеєм. Вода в цій купелі також характеризується лікувальними властивостями, сюди масово приходять люди з проблемами опорно-рухового апарату, серцево-судинною недостатністю, та просто в профілактичних цілях. Окрім цього, поблизу купелі виявлено білу глину, яка має цілющі властивості та лікує захворювання шкіри. Надалі буде дуже важко заблукати, адже рухатися нам треба буде постійно вздовж струмка. Цей відрізок маршруту місцеві мешканці називають «Загубленим світом». Тут майже не відчувається людського впливу на природу, ліс розвивається за власним сценарієм через це перед нами постають просто неперевершені пейзажі. Ще 420м проходимо на схід. Тут розпочинається каскад китайських ставків. Обійшовши ставки з південного боку, через 810м потрапляємо на оглядовий майданчик, звідки відкривається гарний вид на Свято-Троїцький монастир (*шоста оглядова точка*).

Свято-Троїцький монастир у Києві часто називають українським Афоном. Достеменно відомо, що перші поселенці, ченці з Києво-Печерської Лаври, з'явилися на території Китай-гори в 16-17ст. Сучасний Свято-Троїцький монастир являє собою цілий комплекс монастирських будівель та угідь. Головним храмом залишається Свято-Троїцька церква, крім того тут функціонує церква Святих Дванадцяти Апостолів, до якої примикають житлові братські корпуси, є господарські будівлі та трапезна.

Ще 900м нам слід подолати до китайських печер. Спочатку ми йдемо на північний схід, а потім прямуємо на північ, доки не дійдемо до дерев'яних східців, вони і виведуть нас до печерного комплексу (*сьома оглядова точка*). Першим Китайські печери виявив послушник монастиря Іван Таранов у 1858 р. У 1911-1914 рр. тут проводив розкопки член Київського товариства охорони пам'ятників старовини і мистецтва А. Д. Ертель. Він вважав, що підземні ходи було прорито в глибокій старовині і вони були підземним містом часів Київської Русі. Слід зазначити, що печери працюють з понеділка по п'ятницю з 9.00 до 16.30, з перервою між 11.40 та 13.00 годинами. У неділю та церковні свята печери працюють з 12.00 до 15.30. Надалі ми знов спускаємось дерев'яними

східцями і повертаємо на північ, обійшовши озера, змінюємо напрям на південний, що дає нам можливість насолодитися краєвидами протилежної сторони озер. На цій ділянці неможливо заблукати, тому пройшовши ще 1115 метрів ми потрапляємо в межі Свято-Троїцького монастиря.

Свято-Троїцький храм (*восьма оглядова точка*) – пам'ятка архітектури 1767 р. У створенні церкви брав участь архітектор Степан Ковнір. За кілька кроків від храму можна побачити віковий каштан – пам'ятку природи місцевого значення. Його вік приблизно 350 років, вважають, що його посадив сам Петро Могила. Навпроти храму розташована Церква Св. 12 Апостолів і церква трьох Святителів - Петро, Алексія, Іони (*дев'ята оглядова точка*). А трохи осторонь - Храм преподобного Серафима Саровського (*десята оглядова точка*). Церкву в ім'я Преподобного Серафима Саровського почали будувати 30 червня 1904 р., а її освячення відбулося 7 жовтня з благословення Митрополита Київського Флавіана. Зі східного боку вітаря, ззовні, в цегляному обрамленні олійними фарбами було написано ікону «Всіх скорботних радість». На цьому наша стежка добігає кінця.

Висновки та рекомендації. Проаналізувавши зібраний матеріал, можна зазначити, що розроблена нами стежка буде корисною для учнів не тільки в якості відновлення здоров'я, але й для культурно-освітнього збагачення. Дана стежка гармонійно поєднує у собі елементи релігії та культури на базі території природно-заповідного фонду Києва. Саме тому поставлена гіпотеза про необхідність розроблення екологічної стежки в межах Голосіївського лісу виявилась правильною. Голосіївський ліс є по суті унікальним об'єктом природно-заповідного і в той же час культурного фонду Києва. Його можливості не обмежуються Голосіївською та Китаївською пустинями. Натомість у майбутньому є можливість перепрофілювати нашу стежку в бік еколого-культурного виховання молоді (охопити район Пирогів), або в бік еколого-ботанічного виховання (охопити район Феофанія). Час проходження маршруту становить в середньому 6 годин, тому екологічна стежка рекомендується для відвідування у першій половині доби. Оскільки територія стежки знаходиться в межах двох урочищ і може заболочуватись навесні та восени, бажано організовувати прогулянки в літній період або за наявності стійкої посушливої погоди. Оптимальною є група у 10-15 чоловік за наявності двох керівників. Навчальна еколого-сакральна стежка «Пізнаючи світ, ти пізнаєш себе» може бути рекомендована в шкільній та позашкільній краєзнавчій діяльності.

1. Сергієнко, Т. С. Екотуризм, як складова екологічної освіти / Т. С. Сергієнко, Н. М. Дикаренко. - с.15-17.

2. Мартиненко О.І., Зуб Л.М. та ін. Екологічна стежка «Голосіївський ліс». — К.: Центр екологічних досліджень, 2001. — 68 с.

3. Природно-заповідний фонд м. Києва. Довідник /Ред.кол. Мовчан М.М. та ін. — Київ, 2001. — 64с.

4. <http://orthodox-church.kiev.ua/> - офіційний сайт Української Православної церкви

5. <http://npp-golosiivsky.org.ua/>. — офіційний сайт НПП «Голосіївський».